

Олександр КОВАЛЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри туризму
Сумський національний аграрний університет
<https://orcid.org/0000-0003-1043-6679>

Лариса СПИК

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри туризму
Сумський національний аграрний університет
<https://orcid.org/0000-0001-5160-6529>

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЄЗНАВСТВА В СИСТЕМУ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ

У статті зазначено, що інтеграція краєзнавства в систему туристичної освіти сприяє формуванню висококваліфікованих фахівців, здатних розвивати внутрішній туризм, популяризувати національну спадщину та адаптувати туристичні послуги до сучасних вимог. У статті наголошується, що використання цифрових технологій, зокрема геоінформаційних систем, віртуальної та доповненої реальності, мобільних застосунків й онлайн-курсів, підвищує ефективність навчального процесу та робить краєзнавчі знання доступнішими. Завдяки цьому студенти отримують можливість взаємодіяти з регіональними туристичними ресурсами в інтерактивному форматі, що сприяє розвитку професійних компетенцій. Автори роботи зазначають, що поєднання теоретичних знань із практичними експедиціями, проектною діяльністю та співпрацею з громадами дає змогу формувати конкурентоспроможних спеціалістів у сфері туризму. Такий підхід сприяє збереженню культурної спадщини, розширенню туристичних можливостей регіонів і підвищенню якості туристичних послуг.

Ключові слова: краєзнавство, краєзнавчі дослідження, туризм, туристична освіта, інтеграційні процеси, цифрові та інформаційні технології, геоінформаційні системи (ГІС).

Oleksandr KOVALENKO, Larysa YEPYK

FEATURES OF INTEGRATING LOCAL HISTORY INTO THE TOURISM EDUCATION SYSTEM

This article states that the integration of local history into the tourism education system contributes to the formation of highly qualified specialists capable of developing domestic tourism, popularizing national heritage, and adapting tourist services to modern requirements. The article emphasizes that the use of digital technologies, including geographic information systems, virtual and augmented reality, mobile applications, and online courses, enhances the effectiveness of the educational process and makes local history knowledge more accessible. This allows students to interact with regional tourist resources in an interactive format, which promotes the development of professional competencies. The authors of this work note that combining theoretical knowledge with practical expeditions, project activities, and community collaboration enables the formation of competitive specialists in the field of tourism. This approach contributes to the preservation of cultural heritage, the expansion of regional tourism opportunities, and the improvement of tourist service quality.

Key words: local history, local history research, tourism, tourism education, integration processes, digital and information technologies, geographic information systems (GIS).

Сучасний розвиток туристичної галузі вимагає висококваліфікованих спеціалістів, які володіють не лише теоретичними знаннями, а й глибоким розумінням місцевих природних, історичних і культурних особливостей [3].

Краєзнавство як галузь знань про рідний край відіграє важливу роль у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців у сфері туризму. Його інтеграція в систему туристичної освіти сприяє розвитку національної ідентичності, популяризації локальних туристичних ресурсів та вдосконаленню туристичних послуг. Завдяки цьому студенти отримують можливість глибше розуміти історико-культурні особливості регіону, що сприяє формуванню унікального туристичного продукту. Крім того, це дає змогу адаптувати туристичні маршрути до запитів різних категорій туристів, підвищуючи їхню привабливість. Вивчення краєзнавства допомагає зберегти культурну спадщину, оскільки туристичні ініціативи спрямовані на підтримку та розвиток місцевих традицій. Також інтеграція краєзнавства в туристичну освіту сприяє налагодженню співпраці між навчальними закладами, громадами та представниками туристичного бізнесу.

Краєзнавство, як комплексна наука, що вивчає природу, історію, культуру та населення певного регіону, відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні якісної туристичної освіти. У сучасному світі, де туризм стає дедалі популярнішим, різноманітнішим і цікавішим, глибоке розуміння місцевих особливостей є ключовим для створення унікальних та змістовних туристичних продуктів [1, с. 15].

Тож краєзнавство є потужним інструментом для розвитку як внутрішнього, так і міжнародного туризму. Воно дає змогу не лише показати красу та унікальність регіонів, а й сприяє збереженню культурної спадщини, розвитку місцевої економіки та зміцненню національної ідентичності. Саме через це треба розглядати краєзнавство як фундаментальну основу для підготовки фахівців у сфері туризму, оскільки воно дає змогу [4]:

- формувати глибоке знання історико-культурної спадщини певного регіону та розвивати навички створення унікальних туристичних маршрутів;

- підвищувати рівень екологічної відповідальності та збереження природних ресурсів, а також виховувати патріотизм і відповідальне ставлення до рідного краю;

- поглиблювати розуміння соціально-економічного розвитку територій та їхньої ролі в загальній туристичній привабливості;

- стимулювати розвиток внутрішнього туризму шляхом популяризації маловідомих, але цінних туристичних об'єктів;

- підвищувати рівень обслуговування туристів через розширене знання місцевих особливостей, а також допомагати адаптувати туристичні послуги до вимог сучасного ринку, ураховуючи регіональну специфіку;

- сприяти розвитку культурного обміну та міжетнічного порозуміння, що особливо важливо для багатонаціональних регіонів;

- формувати в студентів навички критичного аналізу та самостійного дослідження історичних, культурних і природних особливостей регіону.

Розглянемо більш детально методи інтеграції краєзнавства в систему туристичної освіти. На нашу думку, для ефективного впровадження краєзнавчих знань у систему туристичної освіти доцільно використовувати такі методи:

1. Теоретичні заняття, присвячені історії, культурі, етнографії та географії окремих регіонів. Цей метод передбачає проведення лекцій, семінарів та інших форм теоретичних занять, під час яких студенти отримують знання про історію, культуру, етнографію та географію певних регіонів. Основна мета цього методу – сформувати в студентів базові знання про краєзнавчі особливості різних територій, необхідні для подальшої практичної діяльності у сфері туризму. Перевагами методу можна вважати систематичне вивчення краєзнавчого матеріалу, формування теоретичної бази знань, а також можливість залучення

до викладання кваліфікованих викладачів та науковців. До недоліків можна зарахувати можливу відірваність від практичної діяльності, а також необхідність використання наочних матеріалів та інтерактивних методів для підвищення зацікавленості студентів. Прикладами можуть слугувати курси лекцій з історії місцевого краю, етнографії України, географії туристичних регіонів; семінари з обговорення краєзнавчих питань, аналіз історичних документів та культурних явищ.

2. Практичні виїзди та експедиції для ознайомлення студентів із реальними туристичними об'єктами. Цей метод передбачає організацію навчальних екскурсій, походів та експедицій, під час яких студенти мають можливість безпосередньо ознайомитися з туристичними об'єктами. Метою є закріпити теоретичні знання на практиці, розвинути навички орієнтування на місцевості, інтерпретації краєзнавчої інформації та спілкування з туристами. До переваг зараховують таке: безпосереднє ознайомлення з туристичними об'єктами; розвиток практичних навичок, підвищення зацікавленості студентів до вивчення краєзнавства. Серед недоліків виокремлюють: необхідність організації безпечних та змістовних виїздів; залежність від погодних умов та інших зовнішніх факторів; потребу додаткового фінансування. Прикладами є: навчальні екскурсії до історичних музеїв, архітектурних пам'яток, природних заповідників; краєзнавчі походи та експедиції з метою вивчення місцевої флори та фауни, геологічних особливостей, етнографічних традицій [9].

3. Проєктна діяльність, що містить розробку туристичних маршрутів, створення інформаційних матеріалів та організацію екскурсій. Цей метод передбачає залучення студентів до розробки та реалізації краєзнавчих проєктів із метою розвинути творчі здібності студентів, навчити їх самостійно досліджувати краєзнавчі матеріали, створювати туристичні продукти та презентувати їх. Серед переваг цього методу виокремимо розвиток творчих здібностей та дослідницьких навичок, формування

практичних навичок розробки туристичних продуктів, підвищення самостійності й відповідальності студентів. А от до недоліків можемо зарахувати необхідність організації проєктної діяльності та контролю за її виконанням, а також потребу в додаткових ресурсах (матеріальних, технічних, інформаційних). Приклади: розробка туристичних маршрутів по місцевому краю; створення краєзнавчих путівників, буклетів, вебсайтів; організація навчальних екскурсій для школярів та місцевих жителів [2].

4. Інтерактивні методи навчання, як-от кейс-стаді, рольові ігри та віртуальні подорожі. Метод передбачає використання інтерактивних технологій для активізації навчального процесу. Основною метою є те, щоб зробити навчання більш цікавим та ефективним, розвинути в студентів навички аналізу, ухвалення рішень та командної роботи. До переваг методу зараховуємо: активізацію навчального процесу; розвиток навичок аналізу та ухвалення рішень; підвищення зацікавленості студентів до навчання. І серед недоліків зазначимо такі: необхідність використання сучасних технологій, а також потребу додаткової підготовки викладачів. Серед прикладів: розгляд реальних ситуацій з туристичної практики (кейс-стаді); рольові ігри, під час яких студенти виступають у ролі гідів, екскурсоводів, туристів; використання віртуальних турів для ознайомлення з туристичними об'єктами.

5. Залучення місцевих експертів, зокрема краєзнавців, гідів та істориків для проведення лекцій і майстеркласів, тобто фахівців, які мають глибокі знання про місцевий край із метою передати студентам практичний досвід та знання, які неможливо отримати з підручників. Серед переваг цього методу можемо виокремити: здобуття знань з перших вуст; передання практичного досвіду; підвищення зацікавленості студентів до вивчення краєзнавства. А от серед недоліків виокремимо такі: необхідність пошуку та залучення кваліфікованих експертів і потреба узгодження графіків й організації зустрічей. Наведемо приклади: лекції та майстеркласи від відомих краєз-

навців, гідів, істориків, екскурсії, проведені місцевими експертами, участь експертів у проєктній діяльності студентів [6].

Тож, на нашу думку, використання вищезазначених методів у комплексі дасть змогу ефективно інтегрувати краєзнавство в систему туристичної освіти та підготувати висококваліфікованих фахівців для туристичної галузі.

Ми також вважаємо, що сучасні цифрові та інформаційні технології відіграють ключову роль у процесі інтеграції краєзнавства в систему туристичної освіти.

Сучасні технології значно розширюють можливості для вивчення краєзнавства. Наприклад, геоінформаційні системи (далі – ГІС) дають змогу створювати інтерактивні карти туристичних маршрутів, що полегшує орієнтацію на місцевості та планування подорожей. Віртуальна та доповнена реальність допомагають відтворювати історичні пам'ятки в цифровому форматі, роблячи екскурсії більш захопливими й доступними. Онлайн-курси, мобільні застосунки та цифрові архіви сприяють широкому поширенню краєзнавчих знань і їх доступності для різних категорій користувачів. Використання мультимедійних ресурсів, відеоекскурсій і 3D-турів дає змогу студентам та туристам отримати якісний візуальний та аналітичний матеріал. У результаті цифрові технології сприяють збереженню, популяризації та ефективному використанню краєзнавчих ресурсів у сфері туристичної освіти. Розглянемо більш детально кожну технологію [5].

ГІС для створення інтерактивних карт туристичних маршрутів. Сутність технології полягає в тому, що це комп'ютеризовані системи, призначені для збору, зберігання, обробки, аналізу та відображення географічних даних. Вони дають змогу поєднувати інформацію про місцезнаходження об'єктів з їхніми характеристиками.

У краєзнавстві ГІС використовують для створення інтерактивних карт, на яких можна відображати: туристичні маршрути з позначенням цікавих об'єктів; історичні місця, пам'ятки архітектури, музеї; природні об'єкти: заповідники, парки, річки,

озера; етнографічні дані: місця традиційних промислів, народних свят [7].

До можливостей використання ГІС технологій зараховуємо:

1. Створення віртуальних екскурсій: користувачі можуть віртуально подорожувати маршрутом, отримуючи інформацію про об'єкти.

2. Планування подорожей: ГІС допомагають туристам планувати маршрути, враховуючи відстані, час, доступність об'єктів.

3. Дослідження: краєзнавці можуть використовувати ГІС для аналізу просторових даних, виявлення закономірностей, створення тематичних карт.

4. Використання таких програм, як QGIS, ArcGIS, Google maps.

Серед переваг використання цієї технології є, по-перше, наочність або візуалізація даних, яка робить краєзнавчу інформацію більш зрозумілою та цікавою; по-друге, інтерактивність, коли користувачі самостійно можуть взаємодіяти з картами, отримуючи додаткову інформацію; по-третє, доступність, бо саме онлайн-карти доступні з будь-якого пристрою, під'єданого до інтернету.

Наступною технологією є віртуальна та доповнена реальність (далі – VR/AR), яку насамперед можна використовувати для відтворення історичних пам'яток. Віртуальна реальність створює штучне середовище, у яке користувач може зануритися, а доповнена реальність накладає цифрові об'єкти на реальний світ.

У краєзнавстві VR/AR використовують для відтворення історичних будівель, які не збереглися до наших днів, створення 3D-моделей археологічних знахідок, візуалізації історичних подій [10].

Серед можливостей використання VR/AR вважаємо за необхідне виокремити такі:

– віртуальні музеї: користувачі можуть відвідувати музеї, не виходячи з дому;

– інтерактивні екскурсії: AR-застосунки можуть надавати додаткову інформацію про об'єкти, які бачить користувач;

– навчальні програми: VR/AR можуть використовувати для створення інтерактивних уроків з історії, краєзнавства.

До переваг можемо зарахувати ефект присутності, коли користувачі можуть відчувати себе учасниками історичних подій; наочність, бо саме 3D-моделі та віртуальні реконструкції роблять історію більш живою; інтерактивність, завдяки якій користувачі можуть взаємодіяти з віртуальними об'єктами.

Й останньою технологією, яку ми вважаємо за необхідне розглянути, є онлайн-курси (навчальні програми, доступні через інтернет) та мобільні застосунки (програми, встановлені на смартфони та планшети), що забезпечують доступність краєзнавчих знань. У краєзнавстві їх використовують для:

- поширення краєзнавчої інформації серед широкої аудиторії;
- надання доступу до навчальних матеріалів;
- організації віртуальних екскурсій.

Завдяки онлайн-лекціям краєзнавці можуть ділитися своїми знаннями з усім світом, а мобільні путівники, як застосунки, можуть надавати інформацію про туристичні об'єкти, маршрути, події [8, с. 31].

До переваг використання цієї технології зараховуємо доступність, коли краєзнавчі знання доступні з будь-якого пристрою, під'єданого до інтернету; гнучкість, коли користувачі можуть навчатися в зручний для них час; інтерактивність, коли онлайн-курси та мобільні застосунки можуть містити інтерактивні елементи.

Тож можемо зазначити, що використання представлених вище цифрових та

інформаційних технологій у туристичній освіті надає нові можливості для вивчення та популяризації культурної спадщини.

Висновки. Інтеграція краєзнавства в систему туристичної освіти є необхідною умовою для підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Вона дає змогу поєднати глибокі знання про рідний край із сучасними туристичними технологіями, що сприяє розвитку туризму та популяризації національної спадщини. Упровадження ефективних методик навчання, використання цифрових інструментів і співпраця з місцевими громадами сприятимуть формуванню конкурентоспроможних фахівців на ринку туристичних послуг. Особливо важливим є застосування сучасних цифрових та інформаційних технологій, які роблять краєзнавчі матеріали доступними, інтерактивними й легкими для сприйняття. Це сприяє підвищенню зацікавленості студентів та покращенню якості освітнього процесу. Також інтеграція краєзнавства в туристичну освіту сприяє збереженню та популяризації культурної спадщини, формуванню локального патріотизму й стимулюванню розвитку внутрішнього туризму. У майбутньому варто продовжувати вдосконалювати методи викладання та розширювати співпрацю між навчальними закладами, туристичними організаціями й місцевими громадами задля створення інноваційних підходів до підготовки фахівців у сфері туризму.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бабарицька, В. К., Коваль, Т. В., & Устименко, Л. М.** (2018). Краєзнавство і туризм : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес.
2. **Голованова, О. О.** (2019). Краєзнавство в системі туристичної освіти: теоретико-методологічний аспект. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Геологія. Географія. Екологія»*, (50), 123–132. DOI: 10.26565/2410-7360-2019-50-12.
3. **Жирак, Л. М.** (2011). Туризм і краєзнавство як засіб суспільної адаптації та інтеграції дітей з особливими потребами. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, (2), 32–37.
4. **Іванова, І. П.** (2020). Інтеграція краєзнавства в освітній процес підготовки фахівців туристичної галузі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*, (2), 115–119.
5. **Коваль, Т. В.** (2017). Туристичне краєзнавство: теоретико-методологічні засади. *Географія та туризм: науковий збірник*, (41), 112–120.

6. Кузик, С. П. (2016). Краєзнавство як основа формування туристичної компетентності майбутніх фахівців. *Вісник Львівського університету. Серія «Географія»*, (50), 212–220.
7. Малиновська, О. Ю. (2018). Туристичне краєзнавство як засіб розвитку пізнавальної активності студентів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Географія»*, (1), 89–94.
8. Пангелова, Н. Є. (2015). Теоретико-методичні засади туристсько-краєзнавчої роботи у вищих навчальних закладах: навчально-методичний посібник. Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О. М.
9. Сокол, І. М. (2021). Роль краєзнавства у розвитку дитячо-юнацького туризму. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогіка»*, (1), 215–224. DOI: 10.32453/pedzbirnyk.v1i1.294
10. Щука, Г. П. (2024). Теорія та методика організації краєзнавчо-туристичної роботи. *Науковий вісник кафедри географії та методики її навчання*, 1(1), 32–37. DOI:10.5281/zenodo.10595261

REFERENCES

1. Babarytska, V. K., Koval, T. V., & Ustymenko, L. M. (2018). *Kraieznavstvo i turyzm: Navchal'nyy posibnyk* [Local history and tourism: Textbook]. Al'terpres. [in Ukrainian]
2. Holovanova, O. O. (2019). Kraieznavstvo v systemi turystychnoi osvity: teoretyko-metodolohichnyy aspekt [Local history in the system of tourist education: theoretical and methodological aspect]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya «Heolohiya. Heohrafiya. Ekolohiya»*, (50), 123–132. DOI: 10.26565/2410-7360-2019-50-12 [in Ukrainian]
3. Zhyrak, L. M. (2011). Turyzm i kraieznavstvo yak zasib suspil'noi adaptatsii ta intehtatsii ditey z osoblyvymy potrebamy [Tourism and local history as a means of social adaptation and integration of children with special needs]. *Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannya i sportu*, (2), 32–37. [in Ukrainian]
4. Ivanova, I. P. (2020). Intehtatsiya kraieznavstva v osvitniy protses pidhotovky fakhivtsiv turystychnoi haluzi [Integration of local history into the educational process of training specialists in the tourism industry]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya «Pedahohika. Sotsial'na robota»*, (2), 115–119. [in Ukrainian]
5. Koval, T. V. (2017). Turystychno kraieznavstvo: teoretyko-metodolohichni zasady [Tourist local history: theoretical and methodological principles]. *Heohrafiya ta turyzm: naukovyy zbirnyk*, (41), 112–120. [in Ukrainian]
6. Kuzyk, S. P. (2016). Kraieznavstvo yak osnova formuvannya turystychnoi kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv [Local history as a basis for the formation of tourist competence of future specialists]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya «Heohrafiya»*, (50), 212–220. [in Ukrainian]
7. Malynovs'ka, O. Yu. (2018). Turystychno kraieznavstvo yak zasib rozvytku piznaval'noi aktyvnosti studentiv [Tourist local history as a means of developing students' cognitive activity]. *Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seriya «Heohrafiya»*, (1), 89–94. [in Ukrainian]
8. Pangelova, N. Ye. (2015). *Teoretyko-metodychni zasady turysts'ko-kraieznavchoi roboty u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Theoretical and methodological principles of tourist and local history work in higher educational institutions: educational and methodical manual]. FOP Lukashevych O. M. [in Ukrainian]
9. Sokol, I. M. (2021). Rol' kraieznavstva u rozvytku dytyacho-yunats'koho turyzmu [The role of local history in the development of children and youth tourism]. *Visnyk Natsional'noi akademiyi Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriya «Pedahohika»*, (1), 215–224. DOI: 10.32453/pedzbirnyk.v1i1.294 [in Ukrainian]
10. Shchuka, H. P. (2024). Teoriya ta metodyka orhanizatsii kraieznavcho-turystychnoi roboty [Theory and methodology of organizing local history and tourist work]. *Naukovyi visnyk kafedry heohrafii ta metodyky yii navchannia*, 1(1), 32–37. DOI:10.5281/zenodo.10595261 [in Ukrainian]